

Ловро Мотни (Книн, 21. април 1835 - Книн, 9. април 1898.)

Завршио је Правни факултет у Падови (1859), а неко је вријеме радио као адвокат приправник у Сплиту. Уз М. Клаића, Н. Нодила, М. Павлиновића и К. Војновића био је зачетник *Народне странке* и *Хрватског народног препорода у Далмацији*. Један је од утемељитеља листа

Народног листа

(*Il Nazionale*), у којем се залагао за сједињење Далмације с Хрватском. У свим својим наступима изражавао је противљење туђинској хегемонији, централизму и дуализму.

Од 1862. у Книну је био адвокат, а 1866. постаје предсједник општине. Пет је пута узастопце биран за народног заступника у покрајинском сабору; на првим изборима 1873. изабран је за народног заступника у Царевинском вијећу у Бечу (поновно биран 1879). Незадовољан опортунистичким смјерницама које је усвојила Народна странка повукао се из јавног живота 1882. године. То се прије свега односило на раскол у Народној странци након којег су Срби иступили и основали Српску странку. Монти се није хтио приклонити никоме.

Био је први градоначелник Книна изабран вољом народа и Народне странке. Четири је пута заступао Далмацију у Царевинском вијећу (Бечки парламент). За његова је мандата много тога учињено, а нарочито је заговарао пољопривреду. Тестаментом је оставио своје имање, касније названо *„Монтова главица“*, које се састојало од 32 *ха* земље, 2000 стабала воћака, 2

ха

винограда и господарских зграда уз услов да се оснује пољопривредна школа. Имање је у СФРЈ распарцелисано, а општинари су себи подијелили градилишта.

О раду и дјелу Ловре Монтија у листу Јавност из 1935. године, објављен је чланак Др. Виктора Новака, који преносимо у цијелини.

Стогодишница Ловре Монтија и његов рад за народни јединство

Книњанин Ловре Монти родио се у сам освит *илирског препорода*. Као да је дух југословнеског јединства, ношен идеалима хрватских илираца благословио при породу дух и срце будућег заточеника народног јединства и апостола југословенства у

препорођеној Далмацији. Иако је Ловре Монти полазио и свршио италијанске школе, средње и високе, у Задру и Италији, он је сачувао чисту душу, прекаљену народним идеалима, којима је целога живота предано и несебично, самозатајно и управо апостолски служио.

Историјска чињеница да је Монти у Италији, која је тежила ка свом уједињењу, спознао своје родољубиве дужности према рођеној груди, Далмацији, али и према целом југословенском роду. Италијански је *Risorgimento* и Монтија, као и друге далматинске препородитеље, свега придобио и упутио ка путевима и циљевима којима је мученички и са најхеројским подвизима кретала препородитељска Млада Италија. Идеали, толико сјајно и величаснтвено манифестовани у борби италијанске нације за државним и народним уједињењем, сву су душу Ловра Монтија освојили, отварајући му истовремено погледе на његову бедну и заробљену Далмацију. Сам Монти исповедио је једном донције свој тајанствени преображај у Италији. Мистерија је то која је многе наше нардоне великане повела ка циљу југословенског уједињења. „

Васпитан, како сви многи врсници у талијанском језику и у талијанским школама
, говори Монти,

спознао сам прави пут, не на дому, већ у туђој земљи, у красној, племенитој Италији, што је Далмација, па које сам ја народности. Да □ Далмација није талијанска земља, да у Далмацији нема талијанског народа даказа ми најбоље Италија. Како се има љубити свој народ, њему бити вјеран, њему служити, што боље можеш, научи ме такође Италија
.“

И тај и такав Ловре Монти, при повратку у домовину, 1860, као 25-годишњи адвокатски приправник у Сплиту, пристао је уз коло родољуба, који су после окобарске дипломе, а нарочито после Штросмајерова програма о сједињењу Далмације са Хрватском и Славонијом, зачели велико препородитељско дело. Са свим ладаначким заносом и ватром националистичког идеала Монти је стао у прве редове да помогне речју, пером и делом велико дело Клаића, Павлиновића, Нодила, Косте Војновића и оне остале дивне плејаде знаних и незнаних јунака, који су из мртвих васкрсли Далмацију за властито духовно и физичко ослобођење, али и коначно уједињење са осталим хрватством и на крају са читавим југословентвом.

Ретко чист значај Ловре Монтија као да није био за грубости обичне, днeve и профане политике. Његов дух, као и срце знали су само за дужности, жртве и прегалаштво које је гледало преда собом далеке и судбоносне дане народног уједињења. Томе је стремилло све настојање Ловре Монтија. Зато је и оваква чиста душа, овакав изузетан идеализам наилазио на сукобе и неразумевање која су трагички потресла и мученички разапињала.

Питање сједињења Далмације са Хрватском и Славонијом Монти је већ 1861 заговарао у брошури, на основу историјског, али још више природног права, које му је било врховни закон за народна самоопредељења и против свију постојећих граница и државних творби које су се кроз историју протуприродно наметнуле појединим нацијама. Тако Монти постаје уз ванредне другове и одличан борац анексиониста и особит противник аутономаша, далматинских италијанаша. Народна Странка и „*Народни лист*“ имали су у Монтију идеолога и борца каквих је мало било. У идеалима и чистоћи гледања на народно јединство био је раван само Натку Нодилу, с којим је међу првацима Народне Странке био најсроднији. Али, Л. Монти, у правим својим политичким манифестацијама, јасно и одлучно проповеда, не само сједињење далматинских Хрвата с Хрватима преко Велебита, него и са Србима, сматрајући их једнима и недељивима са Хрватима. И кад је Народна Странка била кроз мартиска стремљења на свом правом походу освајања далматинских општина, Л. Монти је искусио колико је тешко делати и крчити на неузораној народној њиви. Године 1865, са извесним српским борцима одлежао је Монти четири месеца у книнској тамници, а да никад није био пресуђен нити испитан за наводне кривице. Кад су му објавили да га се пушта из тамнице, није хтео да изађе, тражећи да му се каже зашто је четири месеца тамновао. Али, није дознао. Жандари су га силом избацили из тамнице, као што су га силом, у њу довели. Али, буђење народног духа расло је из дана у дан, благорадећи жртвама и напорима далматинских препородитеља.

Монтијев живот испуњен је савршеним катонским примерима једног челичног значаја који је био сав усредсређен у речи и чину за један висок општи и далеко достижан идеал. Један од тих било је пуно братство Хрвата са Србима. Биолошку и научну истину он је свуда проповедао и у редовима Народне Странке у томе стоји уз Нодила највише и најузвишеније. Своје је врсте био тај идеализам који је готово религијски обележавао сва његова политичка настојања. А, кад се сукобио са страстима и несхватањем другова у политици, он се повукао, у жељи, да сачува тај идеал неокаљан ниједним компромисом нити тактичким захватом које је наметала политика и партијски интерес на штету тог народног идеала у српскохрватским сукобима.

Такав је Монти био као члан далматинског сабора, од 1866, и царевинског већа од 1873. све до 1881, односно 1882, кад се због братског ината повукао посве из профаног политичког живота.

Хрватскосрпски раздор раздирао је срце Монтијево. Кад су сукоби 1879. показали своје страховите изразе и дали плодове којима се само непријатељ користио, за Монтија су још увек гласали при избору Срби његовог котара. Имајући Срби у Монтија неограничено поверење они су још и пре избора манифестовали једном изјавом, која је изазвала, полемику између српских и хрватских политичара. Јурај Бујанкини, као уредник „*Народн*

ог Листа

“ коментарисао је ову српску изјаву на начин, који је изазвао Монтија, и он му је упутио од своје стране своје опште погледе на целокупни проблем тих братских сукоба. Била је то сјајна идеолошка апологија народног јединства, која је изазвала код свих добронамерних родољуба најемотивније импресије, на супротној, љутњу и неразумевање. У тој посланици Монти разоткрива сву дубину својих идеолошких начела.

Монти је најбратскије упутио Бијанкинију савете и опомене, анализирајући све разлоге и поводе сукобима, али истовремено упозоравајући га што би требало да чине вође народа, да се ти сукоби избегну и уклоне. Доказујући, да су и далматински Срби били у почетку народне борбе за сједињавање Далмације са Хрватском, Монти подвлачи „да није за споменуто спојење, стога, што постоји неко државно право, по коме слободно нам је то спојење тражити, без да нам закони ове царевине стану на пут; него сам стога , каже Монти,

што народно начело и стални, очито народни пробици, то изискују, и на то нас нагоне. Самосталност и уједињење нашега народа... то су по моме мнијењу, главне тежње или како бисте ви рекли „прави темељи“ Народне Странке у Далмацији. Потпуно сам увјерен, да уз те тежње и далматински Срби пристају још свећер душом и срцем, а да ће то и одселе дјелом показати, као што досад показаше честократ, при многијем приликама и многијем нерприлика народним. И код нашијех Срба има људи, а има их по несрећи и код Хрвата, како и у сваком народу, преко начина страственијех и преко мјере занашенијех, и људи, којим није до ничега на свијету, већ до себе самога, и који би сав свијет жртвовали најмањем захтјеву њихова самољубља. Таки људи, ако обдарени умом, а слабо им чувство људске моралне одговорности, могу за час помутити народну свијест, особито у народу још неуку, још недораслу али је сасвијем изопачити не могу нипошто. У народу чија је природа здрава, како је у нешему, помућена народна свијест, повраћа се сама на првашњу чистоћу и бистрину, чим искра истине и правнице, сине народу пред очима и проникне му душом. Ту искру треба кресати кад је гођ потреба расвијетлити народу путе к његовој срећи. Свакако по мому мнијењу, хрђава и погубна дјела појединаца, није приписати читаву народу у кривицу, докле народ на она дјела не пристане својевољно и знадући што ради те их одобри и присвоји као да су његове

“

Колико провиденцијалности у овој фаталној, али за далеке генерације, па и за данашњу, тачној, управу историској, констатацији. У бистрењу појмова Монти тражи од Бијанкинија пре свега искрености, памети и праведности. Монтију је на терену од Јадранског мора до Тимока, од Драве до Балкана један народ „који по крви, по језику, по обичајима, по умнијем и душевнијем својствима, па самијем пророднијем врлинама и манама његовијем, сачињава прама другијем народну цјелину, како је мало гдје можеш наћи једноставнију и сличнију. Појам народности одговара појму народа и народног јединства, та како не можеш појмити човјека са двоструком душом, срцем и умом, тако не можеш ни народа са двоструким народностима

.“

Монти је са огорчењем пратио и акцију католичких попова који су изазвали противности на другој страни браће у Христу. „Дух вјероисповједни“ како каже Монти много је наудио идеји јединства. Тешко је да ће се икада тај дух искорјенити. Али, ипак, на народним је вођама, да тај дух доведу у границе у којима неће бити опасан за народну мисао. Зато и Монти одлучно и отворено каже Бианкинију: „Премда сте Ви поп, знајући колико свој народ љубите, рећи ћу Вам чисто и бистро, да нашем народу треба чувати се, као од живе ватре, нек не надвладају с њиме, нити женати, нити неженати попови, а још мање калуђери и фратри, од ма којегод врсте били. И рећи ћу Вам одмах зашто: јер, по моме мнијењу, при нашим приликама и неприликама народнијем, отму ли они игдје мах, буду ли при њима дебљи крај, стану ли они руководити по њихову народне после, може се вазда лако догодити, да сасвијем нехоте, најбољем намјером, пак баш и потакнути чистим и жарким родољубљем, они заваде народ или заоштре народни раздор, уплићући у распри, већ својом самом особом, нешто, што треба да стоји на страни и ваљда на узвишенијему мјесту, те могу довести и народ до пропасти.“

Монти види једини спас и за Хрвате као и Србе у идеји југосовенства, или како он каже, у мисли југословенске народне моралне заједнице.

Сукоб у Народној странци, на крају иступ Срба из Народне странке (1878) деловали су на Монтија необично тешко. Кад је увидео да је остао сам у Сабору и на Царевинском већу, он је 1881 дао оставку на свој саборски мандат, док је 1882 напустио заувек и Царевинско веће. Монти је овај свој катонски корак оправдао и то је оправдање утпутио свим пријатељима, обавештивши их о разлозима који су га на то навели. Зато је Монти издао у Бечу 1882 брошуру „Зашто сам иступио из Сабора и из Царевинског Вијећа“, тиме је Монти оставио и својој, а и данашњој генерацији, после пуна пола века, редак документ једне тужне историје хрватскосрпског раздора, од кога су само непријатељи црпили користи. Расцеп Народне странке погодио је Монтија сред жива срца. Док је Народна странка на почетку свог препородитељског рада била и српска и хрватска, сада је, кривицом личних себичних страсти и настојања кратковидих појединаца остала само хрватска.

„Поповски-хрватски“ табор, како је Монти у свом антиклерикалном огорчењу окрстио дон Павлиновићеву групу народњака, окарактерисао је Монти као ретко који историчар, признајући му све заслуге, али и неуспехе и негативни циљ његовог деловања у смеру раздвајања једнокрвне браће. За њега су Хрвати носили већи део кривице за тај раздор. Монти је не само проповедао, него и најискреније осећао братску љубав и

потпуно јединство са Србима. Шта више Монти је исповедао не само народно него и племенско јединство. „Јест истина: Хрвати и Срби не сачињавају два народа, по моме мнијењу, нити два племена истог народа, паче они, како реко, сачињавати цигли један народ.“ Тако је Монти сваком приликом исповедао. Зато је он, после свега што се десило у далматинском сабору заправо остао посве сам не могавши својом личношћу и својим идеалима да заустави страначки сукоб који се развио у прави племенски раздор. „При садашњем брацком раздору у народу и у земљи, правда се Монти, те и у Сабору, нема мени мјеста у овему. На једну страну да тако речем Хрвати, на другу Срби, на трећу аутономаши или италијанаши. С ким да пристанеш?“ Танталове су то муке биле за чисту југословенску душу. Прекоревајући и једне и друге, више Хрвате него и Србе, за чије поступке налази многа разумевањ, иако их није одобравао, он каже смело и братски: „Да у Хрвацкој нема Срба, ја бих желио нек се дио Хрвата претвори у Србе, нек нас и та свеза свеже, са осталијем народом што је ван царевине, а камо ли, кад већ има, жељети да их нестане из Хрватске?“ Монти је навећом тачношћу претсказао тешке последице тога раздора, и за једну и за другу страну, које га мисли наводе на тугаљиво питање. „Шта могу Хрвати без Срба ма и у самој Аустро-Угарској? Посве мало, ја бих рекао, ништа. Што могу Срби без Хрвата? Што живо, али осакаћено тјело!...“

Монти предвиђа јасно и одређено и уједињење Срба и Хрвата са Словенцима, јер је сматрао, да ће их духовно јединство једино моћи да спасе од ропства и пропасти, о којој му је стално радио вековни здружени непријатељ у Хазбурговом царству. А једном доцније, 1897, Монти је у своме будућем југословенству видео и Бугаре, које ће с једне стране везивати Срби, док с друге Словенце Хрвати, као полуге јединственог југословенског јединства. Зато је и Монти долазио у Београд и лично утицао на прваке политичких странака да усмере свој рад према далеком југословенском циљу.

И, *anima candida*, Л. Монти, светитељски упозорава завађену браћу, наполе њихове вође, на тежину греха што га почињају за дуга поколења на народној души. „Што желим дакле, пријатељи, завршава Монти своју болну исповест, није толико да одустанете од борбе, колико, будете ли водили борбу на даље, да добро пазите на двије: кроз борбу међусобну, да не озледите мајку домовину, међусобном борбом да не постанете нехоте оруђе народна душманина.“ Полемика коју су изазвале искрене Монтијеве речи нису заточеника народне мисли нимало поколебале у његовим одлукама.

Иако се Монти са политичког попришта сасвим повукао, ипак је утицај његових идеала био сталан и пред очима оних, којима је јединство народно и братска љубав био основни закон. А тих је тада било веома много, иако не у саборским редовима.

При великој прекратници у развоју историје југословенске мисли, при покрету уједињене српскохрватске мисли, при покрету уједињене српскохрватске омладине, 1897 чула се југословенска реч Л. Монтија. Поред осталих, тада још живих апостола народне мисли, Штросмајера, митрополита Михајла, М. Бана, Полита-Десанчића, Јована Ристића, Јове Сундечића, Динка Витезића, Еразма Барчића, Натка Нодила, Тадије Смичикласа и других, студиозна реч Монтијева оставља у штампаној „Народној Мисли“ дојам науке и срца, која у складу долази и утврђује светлост и нерпикосновеност закона народног јединства. Има у тим његовим излагањима и апостолским опоменама мисли и истина које су и данас један снажан, судобоноса Memento! „Празне су рјечи слога, братство, слобода, говори Монти омладини, народност и сличне, док у срцу народа не ухвати корен стално и чисто увјерење, да Хрвати и Срби не могу једни без других опстати и да им је свака срећа, као и несрећа заједничка; док не престану сматрати једни друге као иновјерце; док Срби не заволе земљу, гдје су њихови стари доселили, као своју праву домовину, за коју старати се, коју бранити, имају право и дужност, исто као и Хрвати; док код Хрвата не ишчезну криве предрасуде о српству и стијем предрасудама, гријешно мнијење и настојање да што би могли од Срба и српства отргнути и на своју смотати, њима пристаје у корист; док се не буду Хрвати и Срби још већма зближили у друштвеном животу и на књижевном, умјетничком и просвјетном пољу; док, укратко да речем, не буду они као један исти народ једном душом дисали, за једном се истом мисли заносили. Хоћемо ли икада до тога доћи? То је до Вас! Омладина надахнута здравим и узвишеним мислима жарким родољубљем, пође ли правим путем, куда је воде стални и опћи народни пробици и повлачи мисао, по природним законима зачета, о народној будућности, може чудеса починити.“

И та је омладина, у коју се Монти толико поуздавао доиста починила чудеса. Само Монти није доживео динамски ход омладине која је рушила предрасуде и крчила стазе народном јединству. Јер, пут до појава српскохрватске коалиције био је увелико приправљен делима младих и заносних прегаоца народне мисли. А онда и свага што је после следило до 1912, и на крају 1914-1918. Монти уноси у срца омладине своју веру и наду, „да ће овај биједни, али вриједни и красни народ бити једном „уједињен“ и да га чека свака добра срећа, еда би се вама (омладино) душа окријепила чврстим надањем у бољу будућност и охрабрила при онијем борбама, из којих не смије изостати ниједан прави син народа и домовине.“ (16.II.1897).

Монти је омладини саветова при њеним настојањима око народног јединства, искреност али и истрајност. Јер „мисао о нашем народном јединству је тако здрава, у себи узвишена и припроста у исто доба, колико нужна толико и моћна, да мора продријети, кад ли тад до овога циља.“ А, са овим је мислима велики заточеник југословенке мисли и умро. Јер, још ни пуни месец пред саму смрт, Монти је са велико радосћу поздравио настојање Душана Мангјера и другова да и у Далмацији проради удружење хрватска омладина са идеалима, изнетим у „Народној мисли“. Ове дивне мисли и упути омладини од 15.III 1898 југословенски су тестамент правог апостола

народне мисли. А 9.IV 1898 умро је у Книну Ловре Мотни. Омладина је искрено заплакала и ожалила велико и чистог идеолога. Имала је и рашта.

„На ускрсни понедељак, пише Д. Мангјер, сав је Книн у црно завит; звона католиче и православне цркве скупа брецају; на вијенцу уједињене омладине, и хрватска и српска застава у црно завите; вијенци обију читоница у Книну, српска и хрватска упоредо ношени; плач Хрвата и Срба скупа прате до гроба Ловра Монтија великог родољуба и карактера, прете онога „који у јединственом народу вољаше Србе исто као и Хрвате“, како за Монтиа на дан смрти уздахну Н. Нодило.

Монти је са чистоћом народних идеала увек прожео у целом животу и речи и дела своја. Чврст значај Монтија светело је за живота, а и данас, његове мисли и дела постају узор за пример и угледања.

Ловре Монти светла је жижа на развојној линији победоносне југословенске мисли. Ловре Монти заслужује да буде отет неблагодарном заборава.

Др. Виктор Новак

Референце

1. 1.^ В. Новак, *Стогодишњица Ловре Монтија и његов рад за народно јединство*, Јавност, Београд 27.Априла 1935 год. бр.15 стр. 339-342